

1472 (2022-2023) – Nr. 1
ingediend op 9 november 2022 (2022-2023)

Verslag van de gedachtewisseling

namens de Commissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid
uitgebracht door Joke Schauvliege

over het actieplan
Welbevinden voor de Vlaamse land- en tuinbouw

Samenstelling van de Commissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid:

Voorzitter: Bart Dochy.

Vaste leden:

Arnout Coel, Cathy Coudyser, Karolien Grosemans, Sofie Joosen, Joris Nachtergaele;

Leo Pieters, Stefaan Sintobin, Frieda Verougstraete-Deschacht;

Bart Dochy, Joke Schauvliege;

Emmily Talpe, Bart Van Hulle;

Mieke Schauvliege, Chris Steenwegen;

Ludwig Vandenhove.

Plaatsvervangers:

Allessia Claes, Maaïke De Vreese, Bert Maertens, Nadia Sminate, Tine van der Vloet;

Roosmarijn Beckers, Els Sterckx, Suzy Wouters;

Sofie Mertens, Tinne Rombouts;

Tom Ongena, Bart Tommelein;

Jeremie Vaneeckhout;

Maxim Veys.

INHOUD

I.	Inleidende uiteenzettingen	4
1.	Patricia De Clercq	4
1.1.	Actieplan	4
1.2.	Concrete acties en engagementen.....	5
2.	Els Verté.....	6
2.1.	Actieplan	6
2.2.	Concrete acties en engagementen.....	6
3.	Elke Rogge en Lies Messely	7
3.1.	Vooraf	7
3.2.	Actieplan	8
3.3.	Concrete acties en engagementen.....	9
II.	Bespreking.....	10
	Gebruikte afkortingen.....	16
	Bijlagen: zie dossierpagina van dit document op www.vlaamsparlement.be	

Op woensdag 28 september 2022 hield de Commissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid een gedachtewisseling over het actieplan Welbevinden voor de Vlaamse land- en tuinbouw: Samen zorgen we voor de boer.

Volgende sprekers waren uitgenodigd:

- Patricia De Clercq, secretaris-generaal van het Departement Landbouw en Visserij;
- Els Verté, directeur bij Boeren op een Kruispunt;
- Elke Rogge, wetenschappelijk directeur bij het Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek (ILVO);
- Lies Messely, senior onderzoeker bij ILVO.

De verschillende presentaties zijn beschikbaar als bijlage op de [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be.

I. Inleidende uiteenzettingen

1. Patricia De Clercq

Patricia De Clercq zal eerst ingaan op het actieplan en nadien toelichten welke acties en engagementen het Departement Landbouw en Visserij op zich neemt.

1.1. Actieplan

Het actieplan is tot stand gekomen dankzij een samenwerking tussen het Departement Landbouw en Visserij, ILVO en Boeren op een Kruispunt. Een belangrijke rol was daarbij weggelegd voor ILVO, dat zowel de redactie van het plan op zich heeft genomen als het traject met de stakeholders heeft vormgegeven.

Omdat uit een studie van ILVO blijkt dat twee op drie landbouwers de stap naar hulp niet zetten of vinden, werd ook een complementair traject opgestart rond outreachend werken. Deze bevinding werd afgetoetst bij het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (WVG) en blijkt deel uit te maken van een algemene tendens in de samenleving: op verschillende vlakken en voor verschillende doelgroepen wordt er in de welzijnssector ingezet op outreachend werken. In samenspraak met landbouwers, Boerenbond, ABS, Ferm, VABS, Boeren op een Kruispunt, ILVO, het Departement WVG en het Vlaams Instituut Gezond Leven werd besproken wat dat kan betekenen voor landbouwers, wie de sleutelfiguren zouden moeten zijn en welke houding vereist is.

Het traject dat heeft geleid tot het actieplan liep van eind 2020 tot begin 2022. Naast werktafels was er vanuit de landbouwsector ook overleg met de reguliere zorg- en welzijnssector, in eerste instantie om beide sectoren te laten kennismaken met elkaar. Met organisaties van erfbetreders werd in overleg gegaan en gezocht naar engagementen.

In mei 2022 werd het actieplan dan voorgesteld tijdens een persmoment. Alle info over het actieplan is sindsdien online terug te vinden. Dit persmoment vormt niet het einde, maar de start: per spoor in het actieplan zijn alle acties en engagementen van betrokken partners opgelijst. Het is volgens Patricia De Clercq belangrijk om de partners blijvend aan deze engagementen te herinneren en het thema in de aandacht te houden. De gedachtewisseling vandaag draagt daar alvast toe bij.

Verder is het departement van plan om ook netwerkmomenten met betrokken actoren te organiseren met het oog op kennisdeling tussen de welzijnssector en de landbouwsector. Bovendien zal men proberen om dit plan en de bijhorende engagementen als best practice op de kaart te zetten in Europa via het Vlaams Ruraal Netwerk.

1.2. Concrete acties en engagementen

In eerste instantie zal het departement de communicatie over dit thema en de bijhorende hulplijnen en instanties verzorgen. Hiervoor worden de eigen kanalen ingezet en webinars georganiseerd. Zo zijn er in samenwerking met het Centrum ter Preventie van Zelfdoding webinars rond suïcidepreventie uitgewerkt, afzonderlijk voor landbouwers, voor erfbetreders en voor personeelsleden van het departement. Recente webinars rond suïcidepreventie bereikten een kleine 100 landbouwers en 34 erfbetreders.

Het departement werkt ook zelf communicatiemateriaal uit en stelt deze ter beschikking van betrokken actoren. Een voorbeeld hiervan is de specifieke sensibiliseringsactie naar erfbetreders. Een aantal organisaties van erfbetreders engageren zich om hun werknemers te sensibiliseren rond aandacht voor welbevinden op het landbouwbedrijf. Ze doen dat aan de hand van een flyer met tips en aandachtspunten, opge maakt door het departement, die zal worden verspreid via hun eigen kanalen.

De communicatie over dit thema zal ook blijvend aan bod komen tijdens cursussen, lerende netwerken en studiemomenten. Zoals eerder vermeld zal men proberen dit thema ook te lanceren op Europees niveau via het Vlaams Ruraal Netwerk.

Een voorbeeld van een intern leertraject is het traject outreachen. Het is de bedoeling om te leren uit signalen en te leren van elkaar. Concreet wordt er een nieuwe intervisie opgericht voor controleurs die tot doel heeft hen te vormen in dit thema. Zo worden zij bewust gemaakt van het effect van stijl en houding bij de controle, leren zij signalen te herkennen rond welbevinden en krijgen zij handvaten rond outreachen. De spreker benadrukt dat een controleur uiteraard geen welzijns-werk moet leveren, maar waar nodig wel kan doorverwijzen. Via deze intervisie zal het departement hen blijvend ondersteunen. Ook via doelgerichte video's zullen controleurs, maar ook erfbetreders en reguliere zorgverleners in de landbouwcontext tips krijgen.

De spreker merkt op dat het belangrijk is om ook de link te leggen met andere beleidsthema's zoals armoede en eenzaamheid.

Het thema welzijn wordt door het departement vanzelfsprekend ook ingebed in het (reguliere) beleid. In het kader van de jaarlijkse demonstratieprojecten werd het thema welzijn specifiek als thema opgenomen. Eind dit jaar worden deze projecten bekendgemaakt. Ook in het kader van het Europees innovatiepartnerschap voor landbouw (EIP-AGRI) werden in 2021 twee projecten rond welbevinden goedgekeurd. Daarnaast zal het departement het thema op de agenda zetten van de naschoolse vorming. Ook via KRATOS – advies op maat, dat momenteel wordt hervormd in het GLB – zal er aandacht zijn voor management skills, timemanagement, copingstrategieën, het juiste verdienmodel op lange termijn enzovoort.

Ook de financiële ondersteuning van Boeren op een Kruispunt en de specifieke aandacht in het nieuwe GLB voor de administratieve lasten voor landbouwers en de toepassing van het 'only once'-principe, de positie van de landbouwer in de keten en de acties in het Vlaams Ruraal Netwerk zijn belangrijke voorbeelden van de inbedding van het thema welbevinden in het reguliere landbouwbeleid.

Het departement onderzoekt vandaag ook hoe er meer ondersteuning kan worden geboden aan landbouwers als zij ziek zijn. Naast de hulp van sommige landbouworganisaties, geven ook ziekenfondsen ondersteuning. Het departement heeft de mutualiteiten gecontacteerd met de vraag om deze steun beter bekend te maken. Zij zullen dat intermutualistisch aanpakken en het departement blijft met hen in contact. Hierbij is het van belang dat landbouwers vroeger ondersteuning zoeken en niet verderwerken als het niet meer gaat. Deze mentaliteit moet veranderen.

Tot slot is het departement in gesprek met VDAB over (loopbaan)coaching voor landbouwers. Uit cijfers van VDAB blijkt immers dat sinds 2013 maar 500 personen uit de landbouwsector een loopbaancheque hebben aangevraagd. In samenwerking met VDAB werkt het departement daarom aan een betere bekendmaking van dit instrument, probeert men het aanbod beter af te stemmen op de sector en streeft men ernaar ook loopbaanbegeleiders beter te informeren en te vormen over de land- en tuinbouwsector. Meer dan 100 loopbaanbegeleiders zijn ondertussen ingeschreven voor de vorming in oktober. Verwacht wordt dat deze doelgroepspecifieke loopbaanbegeleiding tegen eind 2022 op poten staat en breed gecommuniceerd kan worden. Omdat dat maatwerk betreft, zal het departement geen specifieke aantallen (deelnemers) vooropstellen.

2. Els Verté

2.1. Actieplan

Boeren op een Kruispunt was van bij de start van het traject betrokken als partner. Niet alleen in de stuurgroep maar ook in de verschillende werkgroepen. Men heeft het project rond outreachend werken mee opgevolgd en ook de gespreksgids mee vorm gegeven.

De belangrijkste conclusie van het traject is dat veel landbouwers door de bomen het bos niet meer zien. Het hulpaanbod moet dus geoptimaliseerd worden door één centraal aanspreekpunt te voorzien voor hulpverlening, namelijk Boeren op een Kruispunt. Een tweede belangrijke conclusie is dat de landbouwsector en de welzijns- en zorgsector beter moeten samenwerken.

Het actieplan zelf bevat bestaande (bijvoorbeeld de intense begeleidingen) en nieuwe engagementen (voornamelijk dan het bouwen van een brug naar de welzijnssector) van Boeren op een Kruispunt. Om dat te realiseren heeft de organisatie bijkomende middelen ontvangen. Met deze middelen kan de organisatie dit jaar vier nieuwe medewerkers aantrekken en volgend jaar nog eens twee, alsook een uitbreiding van het aanbod realiseren (bijvoorbeeld zitdagen, infomomenten, vormingen enzovoort).

2.2. Concrete acties en engagementen

2.2.1. Nieuwe structuur

De nieuwe engagementen en extra middelen hebben ook geleid tot een nieuwe structuur van de organisatie. De begeleidingen op maat worden aangehouden. Voortaan zal men sterker inzetten op preventie en sensibilisering en wordt er ook gewerkt aan een toegankelijker hulpaanbod.

Concreet zal het aanbod stoelen op zeven pijlers. De eerste drie pijlers behoren tot het laagdrempelige, anonieme aanbod. Een eerste pijler betreft preventie en sensibilisering. Hoewel Boeren op een Kruispunt hier in het verleden ook op inzette, zal dat aan belang toenemen. De doelgroep – landbouwers, erfbetreders maar ook landbouwscholen bijvoorbeeld – wordt gesensibiliseerd via sociale media, lezingen en vormingen, nieuwsbrieven en podcasts. Het doel is viervoudig: het hulpaanbod bekendmaken, de stap naar hulp bespreekbaar maken, de drempel om hulp te zoeken verlagen en tot slot de doelgroep naar de organisatie leiden of doorverwijzen naar andere hulpverlening.

Een tweede pijler betreft het telefonische onthaal. Via het nummer 0800 kunnen landbouwers gratis, 24/7 en zo nodig anoniem contact opnemen. De 24/7-service is belangrijk omdat landbouwers de neiging hebben niet terug te bellen als er niemand beschikbaar is. De organisatie twijfelt nog over de invoer van een chatfunctie, aldus Els Verté.

Eerstelijns hulp vormt de derde pijler. De organisatie werkt aan een nieuwe website met FAQ en het Agrokompas. Daarnaast organiseert men laagdrempelige infomomenten of zitdagen over diverse domeinen en met verschillende sprekers: een psycholoog, een jurist, een notaris, een adviseur van Boeren op een Kruispunt enzovoort.

De drie volgende pijlers helpen de landbouwer concreter op weg. Belangrijk hierin zijn de begeleidingen op maat. Dat is de corebusiness van Boeren op een Kruispunt en zal worden verdergezet. Een nieuw aspect betreft de loopbaanbegeleiding zoals eerder toegelicht door Patricia De Clercq.

Een vijfde pijler betreft de nazorg. Deze pijler is nieuw en nog in opbouw. Door regelmatig langs te gaan bij een landbouwer die een traject heeft doorlopen bij de organisatie, kan men sneller problemen detecteren en eigenlijk preventief te werk gaan.

Ook de zesde pijler, crisishulp, is nog in opbouw. Het is de bedoeling om hier zowel op persoonlijk, bedrijfs- of sectorniveau te werken en protocollen uit te werken.

Deze pijlers worden ondersteund door een uitgebreide vrijwilligerswerking: de zevende pijler. Om deze werking in goede banen te leiden is een coördinator aangesteld die afspraken maakt met de vrijwilligers, werkgroepen begeleidt en de implementatie overziet. De spreker merkt tevreden op dat er een grote bereidheid heerst bij de vrijwilligers.

2.2.2. Aanspreekpunt

Boeren op een Kruispunt is dus vanaf nu het centrale aanspreekpunt voor welzijn in de landbouwsector. Elke hulpvraag wordt bekeken en gesorteerd: welke hulp kan de organisatie zelf bieden, wanneer neemt men een begeleidende rol op en voor welke hulp dient men door te verwijzen naar bijvoorbeeld het OCMW, de welzijns- en zorgsector of landbouworganisaties? Iemand met psychiatrische problemen zal altijd worden doorverwezen, al kan Boeren op een Kruispunt bijvoorbeeld wel iets betekenen voor de mensen die op het bedrijf achterblijven.

2.2.3. Verbinding met de welzijns- en zorgsector

Boeren op een Kruispunt engageert zich om de landbouwsector en de welzijns- en zorgsector met elkaar in verbinding te brengen. Zo organiseert de organisatie binnenkort een laagdrempelig infomoment met aansluitend een lotgenotenvergadering in samenwerking met Similes, een organisatie die familieleden en naasten van psychisch kwetsbare mensen ondersteunt.

Omgekeerd informeert Boeren op een Kruispunt ook de welzijns- en zorgsector over de landbouwsector, een gesloten sector met speciale aandachtspunten. Het feit dat men werkt waar men leeft, is bijvoorbeeld een belangrijk aandachtspunt voor hulpverleners.

3. Elke Rogge en Lies Messely

3.1. Vooraf

Elke Rogge licht toe dat ILVO in 2018 naar aanleiding van verontrustende signalen uit de landbouwsector het initiatief heeft genomen om een onderzoek te starten naar het welbevinden van de landbouwer. ILVO wou daarvoor niet alleen gebruik maken van buitenlandse data maar ook zelf data verzamelen. Via Het Journaal is toen een oproep gelanceerd waarop enorm veel reacties zijn binnengekomen. Het thema leeft dus. Nadien heeft ILVO zowel een kwantitatieve enquête als diepte-interviews afgenomen.

De resultaten van dit onderzoek zijn in 2020 gebundeld in de ILVO-nota 'Naar een geïntegreerde aanpak voor welbevinden in de Vlaamse land- en tuinbouw'. In het onderzoek staan de landbouwer en zijn of haar gezin centraal. Rond het gezin spelen drie belangrijke elementen: stressfactoren, copingstrategieën en het welbevinden.

In april 2020 werd de enquête naar aanleiding van de coronacrisis herhaald. Hieruit bleek dat – net zoals bij een groot deel van de samenleving – de mentale druk bij landbouwers zeer hoog is. Op basis daarvan besloot toenmalig minister van Landbouw Hilde Crevits om een rondetafel te organiseren over het welzijn van landbouwers. Deze rondetafel heeft geleid tot de beslissing om een actieplan op te stellen.

Lies Messely preciseert dat het actieplan een holistische, geïntegreerde aanpak centraal stelt en alle lopende en nieuwe initiatieven bundelt. Het traject was participatief. Er werd zowel nauw samengewerkt met de stakeholders (de landbouw- en welzijnsorganisaties), als met het beleid daarover, en de landbouwer zelf stond centraal in het traject. ILVO stond voornamelijk in voor de wetenschappelijke onderbouwing van het actieplan en heeft samen met het departement Landbouw en Visserij het traject gefaciliteerd.

3.2. Actieplan

Het actieplan bevat drie sporen: het wegwerken van barrières om hulp te vragen en te krijgen; individuele vaardigheden versterken; en stressfactoren blijven aanpakken.

Per spoor worden een aantal strategieën opgelijst. Er werd aan de betrokken organisaties gevraagd per strategie engagementen en acties te formuleren. Dat heeft geleid tot twee documenten: een tekst met een globaal overzicht enerzijds en een tabel met detailinformatie over de engagementen anderzijds. Beide documenten zijn op de website van het departement en ILVO terug te vinden.

Lies Messely overloopt de verschillende sporen en strategieën.

3.2.1. Spoor 1: Barrières naar hulpverlening wegwerken

Een eerste strategie om barrières naar hulpverlening weg te werken is mentale gezondheid en problemen daarover bespreekbaar te maken. Hiervoor is communicatie en sensibilisering nodig, alsook ruimte en ontmoetingsplaatsen om hierover te kunnen spreken.

Een tweede strategie betreft het optimaliseren van het hulpaanbod voor landbouw(st)ers. Het betreft de creatie van één centraal aanspreekpunt, alsook een uitbreiding van het aanbod en het verbinden van de landbouw- en zorgsector, zoals toegelicht door Els Verté. Naast Boeren op een Kruispunt hebben ook andere organisaties hierover engagementen geformuleerd.

Ook de toegang tot het hulpaanbod moet beter. Uit het onderzoek is gebleken dat veel landbouw(st)ers niet of onvoldoende op de hoogte zijn van het aanbod. Om hieraan tegemoet te komen moet er beter worden gecommuniceerd over het aanbod én moet de toegang ook daadwerkelijk vergemakkelijkt worden, bijvoorbeeld door outreachend te werken.

3.2.2. Spoor 2: Individuele vaardigheden versterken

Om de individuele vaardigheden van landbouw(st)ers te versterken worden vier strategieën vooropgesteld. Een eerste betreft het ontwikkelen van tools waarmee landbouw(st)ers zelf aan de slag kunnen. Voor sommige landbouw(st)ers is het volgens *Lies Messely* belangrijk om op eigen tempo en individueel aan de slag te gaan.

Daarnaast moeten deze vaardigheden ook versterkt worden via onderwijs. Daarbij valt vooral te denken aan een versterking van de economische en communicatieve skills. Concreet kan men leerplannen hierop afstemmen, maar ook leerkrachten ondersteunen in het bevorderen van deze skills.

Een derde manier betreft het bereiken van (actieve) landbouw(st)ers via (naschoolse) vorming. Een instrument dat de partners van het actieplan graag willen inzetten is het concept van lerende netwerken waarbij landbouwers van elkaar leren.

Vaardigheden versterken via begeleiding op maat zoals loopbaanbegeleiding of coaching op maat van het bedrijf, vormt een vierde strategie.

3.2.3. *Spoor 3: Stressfactoren blijven aanpakken*

Ook de oorzaken van stress en mentale druk moeten worden aangepakt.

Het gaat daarbij in de eerste plaats over knelpunten op het vlak van regelgeving. Landbouwers ervaren de regelgeving als zeer complex. Er zijn dus acties nodig om te komen tot een helder en geïntegreerd beleid, afgestemd op de praktijk. Lies Messely stipt verder aan dat ook de administratieve last voor landbouwers moet worden aangepakt, alsook een betere aanpak van de controles op het erf.

Ten tweede moet er ook worden gewerkt aan een toekomstperspectief en een betere waardering van de Vlaamse landbouw(st)ers. Concreet moeten landbouw(st)ers over meer rechtszekerheid kunnen beschikken en moeten landbouw(st)ers en de samenleving meer met elkaar in verbinding worden gebracht. Daarvoor kan ook worden ingezet op een beter imago.

Een derde strategie betreft het versterken van de (financiële) positie van de land- en tuinbouw(st)er, binnen de keten maar ook wat de prijzen voor hun producten betreft.

Tot slot moet men ook inzetten op het inperken van de beroepsrisico's en op het streven naar een betere work-lifebalans. De spreker verwijst naar verzekeringen, beroepsveiligheid en de mogelijkheid tot het nemen van verlof.

3.3. Concrete acties en engagementen

Concreet engageert ILVO zich om het thema mentaal welzijn meer te integreren in de veehouderijloketten. Ook het Agrokompas zal een plaats krijgen op deze websites. Daarnaast voorziet ILVO in studiedagen en bedrijfstoetsen.

ILVO werkt ook mee aan onderzoeksprojecten rond mentaal welbevinden. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om Farmwell, een Europees Horizon 2020-project, een thematisch netwerk met partners in Griekenland, Italië, Hongarije, Polen en Roemenië. Samen met Boerenbond en FERM zit ILVO als Vlaams consortium in dit project en onderzoekt men sociale innovaties om de stap naar hulpverlening te vergemakkelijken. Daarnaast maakt ILVO ook deel uit van de EIP operationele groep 'Mentaal welbevinden begint op school'. ILVO zal blijvend op zoek gaan naar Europese middelen om naar dit thema onderzoek te doen.

ILVO engageert zich ook via communicatie en educatie. Op het Festival van Weten en Eten werd er uitgebreid gecommuniceerd over dit thema en het desbetreffende onderzoek en ook op een scholendag werd het thema specifiek aan bod gebracht.

Tot slot werd ook een nota uitgewerkt met knelpunten van regelgeving die doorheen het traject van het actieplan werden geïnventariseerd. Via DjustConnect wordt gewerkt aan een digitaal deelplatform om aan de administratieve last tegemoet te komen.

II. Bespreking

Joke Schauvliege is erg tevreden dat het plan klaar is. Zowel de oplistings van de concrete acties als de beleidsdomeinoverschrijdende aanpak geven het plan extra slagkracht. De vraag stelt zich wel hoe men deze acties en engagementen zal opvolgen en evalueren. Wanneer is het plan voor de sprekers geslaagd? Houdt men daarbij rekening met bepaalde indicatoren?

In het plan worden enkele stressfactoren ontleedt: gebrek aan perspectief en rechtszekerheid, complexe regelgeving en administratieve lasten. Hoe zal dat concreet door de partners worden aangepakt? Is er een lijst opgemaakt met knelpunten in de huidige regelgeving? Op welke manier zal de administratieve last worden verminderd? Kijkt men daarbij naar de Vlaamse administratie zelf of ook naar de Europese? Is er ook een rol weggelegd voor het Departement Omgeving?

Boeren op een Kruispunt levert uitstekend werk. Het is dan ook goed dat er extra middelen worden vrijgemaakt voor deze organisatie. Heeft Boeren op een Kruispunt zicht op welke profielen of welke sectoren vooral komen aankloppen bij hen? Is dat de voorbije jaren geëvolueerd?

Het lid merkt ook op dat het Landelijk infopunt voor vrouwen (Liv), een initiatief van het lid toen zij nog minister was, nu wordt ingekanteld in Boeren op een Kruispunt. Deze inkanteling is geen probleem op voorwaarde dat de specifieke problematieken van deze doelgroep aan bod blijven komen in Boeren op een Kruispunt. Hoe zal men garanderen dat deze doelgroep blijvend wordt bereikt?

Met welke middelen en/of bijkomend personeel wordt er gevolg gegeven aan dit plan?

Joke Schauvliege vraagt zich tot slot af of er ook gewerkt wordt aan het algemene imago van de landbouwsector in de samenleving. De sector wordt vaak op een negatieve manier in beeld gebracht en dat straalt af op de vele landbouwgezinnen. Een voorbeeld is de manier waarop schoolboeken landbouwers in beeld brengen.

Ludwig Vandenhove heeft interesse in de linken die men legt met andere beleidsdomeinen zoals armoede. In welke mate beschikt men wat dat betreft over cijfers? Probeert men daarop in te spelen?

De sprekers haalden de problematiek aan van de controleurs die het erf betreden. Gecontroleerd worden is in veel sectoren een gevoelige aangelegenheid. Kunnen de sprekers specificeren welke problemen er in de landbouwsector concreet zijn in dit kader?

Ten derde merkt de spreker op dat de administratie duidelijk gekozen heeft voor een bepaald model: een actieplan gericht op één beroepsgroep. Toch hebben ook andere beroepscategorieën gelijkaardige problemen. De nood aan ondersteuning voor landbouwers die ziek zijn, stelt zich ook bij andere soorten zelfstandigen. Vanwaar dus de keuze voor dit model?

Sofie Joosen is erg blij dat het langverwachte actieplan klaar is. Ze betreurt dat sommige politieke fracties niet de moeite nemen om naar het resultaat te komen luisteren.

Boeren op een Kruispunt werkt met een groot aantal vrijwilligers. Dat is niet vanzelfsprekend omdat zij vaak geconfronteerd worden met schrijnende situaties. Is er ook voor de vrijwilligers een luisterend oor of vangnet?

Hoe zal de inkanteling van het Liv in Boeren op een Kruispunt concreet worden aangepakt?

Sofie Joosen merkt verder op dat het aanbod van het Sociaal Huis van lokale besturen vaak niet of te weinig gekend is bij land- en tuinbouwers. Toch kan het Sociaal Huis voor hen veel betekenen. Er is dus nood aan kennis over het aanbod van iedere betrokken actor en dat vergt communicatie.

Komt er een vervolgstudie over het welbevinden van landbouwers? Welke timing wordt er in voorkomend geval vooropgesteld?

De spreker vraagt zich daarnaast af hoe werd bepaald wie welk engagement op zich zou nemen. Ze verwijst naar de vele acties die door de Boerenbond zullen worden opgenomen. Een evenwichtigere verdeling, waarbij ook andere partners aan bod komen, kan volgens haar drempelverlagend werken.

Zal het departement voor alle (centrale) communicatie zorgen? Wordt daarbij gewerkt met dezelfde, herkenbare huisstijl?

Hoe zal het plan worden geëvalueerd? Met welke parameters zal dat worden nagegaan?

Chris Steenwegen bedankt de sprekers. Hij betreurt wel dat de sprekers vooral het eerste en tweede spoor uitgebreid hebben toegelicht. Voor Groen is immers het derde spoor het belangrijkste. Men kan mensen mentaal wapenen tegen stressfactoren, maar als de mentale druk niet afneemt, wordt het moeilijk om vol te houden. De spreker kijkt vooral in de richting van het departement om hierin de nodige acties te nemen.

Een aantal zaken die Patricia De Clercq heeft aangehaald zijn volgens de spreker van groot belang: hij denkt daarbij vooral aan het outreachend werken en de loopbaanbegeleiding. Dergelijke vorm van begeleiding is essentieel nu de landbouwsector een enorme transitie doormaakt.

Voor Els Verté heeft de spreker twee vragen. Hoe zal de werking van het Liv na haar inkanteling in Boeren op een Kruispunt, voortgezet worden met een specifieke focus op de noden en problemen van deze vrouwen? Voor Groen is deze specifieke focus erg belangrijk.

Heeft Boeren op een Kruispunt zicht op de deelsectoren van de landbouwsector waarbinnen zich het meest problemen situeren? Zijn dat ook de mensen die zich het vaakst aanbieden voor hulp?

Tot slot is de spreker van mening dat de Commissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid de geschikte actor is om de administratieve lasten voor landbouwers onder de loep te nemen en oplossingen te formuleren.

Vera Jans feliciteert de sprekers met hun werk. Het actieplan bevat meerdere interessante aspecten, zoals het outreachend werken en de samenwerking met de landbouw(hoge)scholen. Ze is ervan overtuigd dat erfbetreders en uitgevers van schoolboeken nooit bewust landbouwers wil bruuskeren. Maar veel misverstanden en ongenoegen kan vermeden worden door bewustwording. Het is goed dat dit plan daaraan tegemoetkomt door middel van sensibilisering en vorming.

In het welzijnswerk is de laatste jaren duidelijk geworden dat, naast preventie en sensibilisering, doelgroepenbeleid – zoals hier in de praktijk wordt omgezet – een meerwaarde is. Hebben de sprekers het gevoel dat er binnen de welzijnssector de laatste tijd meer affiniteit is met deze doelgroep?

Vera Jans hoopt ook dat deze manier van werken – doelgroepgericht – ook algemeen ingang vindt in de welzijnssector. Is dat ook een doelstelling van dit actieplan?

Volgens *Patricia De Clercq* zal de opvolging en monitoring van het actieplan gebeuren in een nog op te richten netwerk, bestaande uit alle betrokken partners. Dit netwerk zal op geregelde tijdstippen samenkomen. Vanuit het departement kan men niemand dwingen om bepaalde engagementen uit te voeren maar men kan hen er wel aan herinneren. Op hun beurt kunnen actoren aangeven welke struikelblokken zij ervaren, of er meer samenwerking nodig is enzovoort. Kennisdeling is dus cruciaal.

Er wordt momenteel door het departement onderzocht of er kan worden gemonitord via indicatoren. Dat is een moeilijke oefening, aldus *Patricia De Clercq*. Op dit moment wil men vooral het thema onder de aandacht brengen en houden bij alle betrokken actoren.

Op de vraag hoe er kan gewerkt worden aan de administratieve last en de complexe wetgeving, geeft de spreker aan dat men nu eenmaal opereert in Europese kaders. Om die reden probeert men de Vlaamse regelgeving altijd zo eenvoudig mogelijk te maken. Bij de opmaak van die regelgeving komen echt veel stakeholders in het vizier en ontstaan er vaak uitzonderingen. Deze uitzonderingen zijn vaak gerechtvaardigd maar leiden telkens tot complexiteit. Het is dus zaak om daarin een evenwicht te vinden. De spreker merkt op dat de beleidsruimte die de EU overlaat aan de EU-lidstaten bij de opmaak van het nieuwe GLB bovendien niet heeft geleid – zoals gehoopt – tot meer eenvoud maar net tot extra complexiteit. Om die redenen zal het departement inzetten op een duidelijke en eenvoudige vertaling van deze wetgeving naar de landbouwers via tools die de landbouwer tot op het erf kan raadplegen. Aanvullend is de Vlaamse overheid over alle departementen heen bezig met het vereenvoudigen van de Vlaamse regelgeving.

Heel wat wetgeving wordt in de praktijk opgevolgd door controleurs. De controleurs van het Departement Landbouw en Visserij krijgen tools aangereikt om op een betere manier in gesprek te gaan met landbouwers. Maar zij zijn natuurlijk niet de enige erfbetreders. Ook controleurs van andere overheidsinstanties zoals het FAVV en controleurs van private spelers zoals lastenboeken komen langs. Al deze controles bundelen is moeilijk omdat zij vaak binnen bepaalde periodes moeten langskomen en voortspruiten uit vastgelegde actieplannen. Het geheel aan controles voelt daarom bedreigend aan voor landbouwers. Het departement blijft daarom naar manieren zoeken om deze controles te vergemakkelijken en te verminderen. DjustConnect biedt in dat kader potentieel: papierwerk dat wordt opgevraagd tijdens controles kan digitaal ter beschikking worden gesteld aan alle nodige instanties. Zelf maakt het departement voor een deel van haar controles gebruik van satellietcontroles: ook dat is een manier om landbouwers minder te storen.

Behalve voor Boeren op een Kruispunt bestaan er geen aparte budgetlijnen voor dit actieplan. Alle engagementen die het departement opneemt worden gefinancierd met eigen middelen en personeel. Andere partners die engagementen hebben opgenomen kunnen via de geijkte kanalen deelnemen aan de oproepen van het departement waarin dit thema uiteraard aan bod komt. Het is ook aan de stakeholders zelf om daarvoor budgetten te gaan zoeken. De spreker herhaalt dat het actieplan vooral werkt aan bewustwording.

Rond het thema armoede is op korte termijn overleg gepland met het Departement WVG. Het is de bedoeling om ook dit aspect mee te nemen in het beleid rond mentaal welbevinden.

In respons op de vraag van Ludwig Vandenhove stelt de spreker dat het departement 15 jaar geleden heeft beslist om Boeren op een Kruispunt op te richten. Vandaag kiest men er inderdaad voor om het beleid over mentaal welbevinden uit te breiden. Voormalig minister van Landbouw, Hilde Crevits, wenste hier sterk op in te zetten omdat dat een altijd terugkerende bekommernis is op het terrein. Daarnaast heeft de Vlaamse overheid onderzoek gedaan naar de citizen journeys en is gebleken dat de regeldruk en administratieve last specifiek in het beleidsdomein Landbouw erg hoog ligt.

De huisstijl van het Actieplan wordt gebruikt door het departement maar wordt niet verplicht opgelegd aan andere partners.

Tot slot wenst de spreker nog in te gaan op een van de belangrijkste stressfactoren, namelijk de prijzen die landbouwers krijgen voor hun producten. Hier heeft de overheid weinig invloed op. Men probeert altijd de positie van de landbouwer in de keten te verbeteren, bijvoorbeeld via branche- en producentenorganisaties en door de concurrentiepositie van de landbouwers te verbeteren via Europese en Vlaamse wetgeving. Maar direct ingrijpen op de prijsvorming is geen taak van de overheid.

Chris Steenwegen vraagt zich af of er – naast de intensievere samenwerking op Vlaams niveau met het departement WVG – ook werk wordt gemaakt van een betere samenwerking met de federale overheid. De controles van het FAVV bijvoorbeeld worden vaak ervaren als weinig begripvol voor de specifieke omstandigheden van bepaalde landbouwers. Vooral dan kleine landbouwbedrijven met andere verdienmodellen hebben soms het gevoel dat het hen moeilijk wordt gemaakt. Maakt het departement werk van een betere samenwerking en wordt daarbij ook nagegaan waar er bepaalde knelpunten liggen in de wetgeving?

Patricia De Clercq erkent de problematiek maar merkt op dat dat moeilijk op te lossen valt. De spreker maakt deel uit van het Raadgevend Comité van het FAVV en meldt dergelijke zaken daar regelmatig. Helaas wordt daar niet altijd snel op gereageerd.

Els Verté legt uit dat landbouwers uit de veehouderij het vaakst aankloppen bij Boeren op een Kruispunt. Vandaag gaat het vooral over varkenshouders, voordien – ongeveer twee jaar geleden – ging het vooral over melkveehouders. Recent zijn er ook meer hulpvragen uit de glastuinbouw en de fruit- en sierteelt. Dat heeft in grote mate te maken met de hoge grondstofkosten en dan vooral de energiekosten. In het algemeen merkt de organisatie dat hulpvragen afkomstig zijn van alle soorten sectoren, ongeacht de grootte van het bedrijf.

Hoewel de naam Landelijk Infopunt voor vrouwen niet meer bestaat, wordt de werking wel verdergezet. Binnen het team van Boeren op een Kruispunt richt één iemand zich specifiek op dit thema. De infosessies met psychologen dit voor- en najaar zijn bijvoorbeeld specifiek toegespitst op vrouwen.

Wat de vrijwilligers betreft, benadrukt Els Verté hoe blij de organisatie is met hun ondersteuning. Om hen goed te omkaderen, is er een traject uitgestippeld met specifieke vormingen en kunnen zij ook altijd aansluiten bij de vormingen voor adviseurs. Daarnaast worden zij bijgestaan door een coördinator.

Samenwerking met de sociale huizen, OCMW's en lokale besturen is erg belangrijk. Maar vandaag is het niet haalbaar om alle sociale huizen aan te schrijven en Boeren op een Kruispunt voor te stellen. Er zijn dus locaties waar er sterk wordt samengewerkt, en locaties waarmee er weinig contact is. Momenteel denkt men erover na om via de VVSG een schrijven te richten aan alle lokale besturen en sociale huizen.

Boeren op een Kruispunt heeft specifiek voor erfbetreders en controleurs een vorming ontwikkeld over het mentaal welbevinden van landbouwers. Met deze vorming wil men bewustzijn creëren. Concreet vraagt men om oog te hebben voor bepaalde signalen, om er desgevallend over te praten en ten derde de weg te wijzen naar hulpverlening.

Volgens *Elke Rogge* is er momenteel geen vervolgonderzoek gepland binnen ILVO. Ze merkt op dat het eerste onderzoek volledig nieuw was en ILVO dus zelf methodologieën heeft uitgedacht om het mentaal welbevinden van landbouwers in kaart te brengen. Het lijkt eerder aangewezen dat het departement met deze methodologieën verder aan de slag gaat en periodiek cijfers verzamelt.

Op haar beurt wil ILVO vooral inzetten op onderzoek naar zaken waarvoor nog geen methodieken werden ontwikkeld, en die vooralsnog onbekend zijn. Er valt daarbij bijvoorbeeld te denken aan het welzijn en de levensomstandigheden van seizoenarbeiders. Men blijft daarvoor financiering zoeken, voornamelijk op Europees niveau. Meer algemeen probeert ILVO – doorheen haar volledige organisatie – oplossingen zoals nieuwe verdienmodellen te onderzoeken voor de verschillende stressfactoren. Dat is eigenlijk de kerntaak van de organisatie.

In het kader van de rondetafels naar aanloop van het actieplan heeft ILVO ook een lijst opgemaakt van knelpunten binnen de huidige regelgeving. Deze lijst zal op korte termijn in de vorm van een rapport worden gepubliceerd.

Elke Rogge vat samen dat er vandaag consensus is over de precieze problemen. Het is dan ook essentieel dat men in dialoog blijft gaan, zonder polarisering, om op te zoek te gaan naar mogelijke oplossingen.

Arnout Coel gaat in op de uitspraak van *Elke Rogge* dat er op vandaag consensus is over de problemen binnen de sector. Volgens hem doen er in de sector heel wat verhalen de ronde die soms bijna aanleunen bij complottheorieën. Het baart hem dan ook zorgen dat een groep binnen de sector – op het moment dat de sector een belangrijke transitie moet ondergaan – bepaalde feiten niet erkent. Is er een rol weggelegd voor de onderzoeksinstellingen om bepaalde zaken te gaan fact-checken?

Elke Rogge bevestigt dat dat een verontrustende evolutie is. In het verleden heeft ILVO al enkele keren meegewerkt aan factchecks. Meer algemeen waakt men erover dat onderzoekers alleen communiceren vanuit feiten en onderzoek want niet zelden proberen anderen bepaalde standpunten te beïnvloeden. Helaas is het voor onderzoekers moeilijk om het tempo van de media te volgen. Bepaalde zaken onderzoeken kost vaak jaren tijd. Wanneer de resultaten gekend zijn, is het debat vaak al gaan liggen of ligt er niemand meer van wakker.

Ludwig Vandenhove vraagt zich af wat de cijfers uit het buitenland ons kunnen leren. Kan ILVO die toelichten?

In het actieplan wordt ook verwezen naar de beroepsrisico's voor landbouwers. Over welke risico's gaat het concreet?

Chris Steenwegen vindt het belangrijk dat er voldoende data wordt verzameld over de grootste knelpunten en in welke deelsectoren die zich situeren. Dergelijke opvolging gebeurt op het niveau van Boeren op een Kruispunt, maar een wetenschappelijke, periodieke dataverzameling door ILVO of het departement lijkt essentieel. Eens te meer omdat men op die manier ook kan evalueren of het actieplan effect heeft.

De spreker is tevreden dat er een rapport zal verschijnen over de knelpunten in de regelgeving. Het is de taak van de commissie om daarmee aan de slag te gaan.

Tot slot wijst de spreker op een element dat ook Sofie Joosen eerder aanhaalde: in het actieplan krijgt de syndicale belangenverdediging en haar tentakels een grote rol toebedeeld. Zo wordt er in het actieplan geschreven dat men activiteiten van en samenwerkingen met het Kenniscentrum Bedrijfsopvolging structureel zal verankeren. De spreker merkt op dat dit kenniscentrum een initiatief is van de Boerenbond, SBB en KBC.

Bart Dochy neemt akte van de uitspraak van Chris Steenwegen.

Lies Messely licht toe dat landbouwers in andere landen niet altijd met dezelfde uitdagingen kampen. Binnen het Farmwellproject zitten geen landen met vergelijkbare problemen. In Noordwest-Europese landen zoals Ierland, Frankrijk en Nederland worden landbouwers wel met vergelijkbare problemen geconfronteerd. Daar worden bijvoorbeeld ook erfbetreders ingeschakeld om signalen bij landbouwers te detecteren en hen door te verwijzen naar hulpverlening. De spreker kan daarover studies bezorgen aan de commissie.

Wat de beroepsrisico's betreft, merkt de spreker op dat er hierover geen kwantitatieve data werden verzameld in het onderzoek. Uit het kwalitatieve luik van het onderzoek (focusgroepen en interviews) komt naar voor dat vooral de onzekerheid door het weer en de gevaren van het beroep door de aanraking met dieren en machines belangrijke risico's zijn. Een ongeval op het bedrijf is vaak het begin van veel andere problemen.

Aan het onderzoek namen landbouwers deel van allerhande sectoren. Helaas zijn er onvoldoende respondenten per sector om conclusies te trekken die representatief zijn voor een specifieke sector. Bovendien zijn de meeste problemen in de landbouwsector van toepassing op het merendeel van de deelsectoren.

ILVO is altijd bereid om haar methodieken te delen met het departement, zodat het mentaal welbevinden kan worden gemonitord en het actieplan kan worden geëvalueerd.

De engagementen die zijn opgenomen in het actieplan zijn het resultaat van een lang traject. ILVO heeft als facilitator geen impact op welke organisaties welke engagementen opnemen.

De *voorzitter* dankt de sprekers voor hun aanwezigheid.

Bart DOCHY,
voorzitter

Joke SCHAUVLIEGE,
verslaggever

Gebruikte afkortingen

ABS	Algemeen Boerensyndicaat
EIP	European innovation partnership
FAVV	Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen
GLB	gemeenschappelijk landbouwbeleid
ILVO	Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek
Liv	Landelijk infopunt voor vrouwen
OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
VLAM	Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing
VVSG	Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten
WVG	Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (beleidsdomein van de Vlaamse overheid)